

O'QUVCHILARDA MUSIQA SAVODXONLIGINI SHAKLLANTIRISHNING SAMARALI USULLARI

Ismoilova Munisa

Qo'qon davlat universiteti 3-kurs talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17637120>

Annotatsiya; Ushbu maqolada o'quvchilarning musiqiy savodini shakllantirishda Musiqa o'qituvchisining pedagogik faoliyati, uslubiy yondashuvlari va tarbiyaviy ta'siri chuqur tahlil qilinadi. Musiqiy savodxonlik o'quvchilarning eshitish, ritmni anglash, nota va ohanglarni farqlash, ijodiy fikrlash, emotsional ifoda kabi muhim qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Maqolada musiqa mashg'ulotarining tuzilmasi, savodni o'rgatishning o'yinli va interaktiv metodlari, bolalar uchun eng qulay yondashuvlar yoritilgan. Musiqa o'qituvchisining didaktik o'yinlar, qo'shiqlar, vizual va audio vositalar orqali savodni o'rgatishi o'quvchilarning intellektual, estetik va ijtimoiy rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi asoslab berilgan. Yakuniy xulosalarda esa musiqiy savodxonlikni rivojlantirishda tizimli yondashuv va rahbarning kasbiy mahorati asosiy omil ekanligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar; tafakkur, emotsional, musiqa o'quvi, musiqaviy did, improvizatsiya, musiqa savodi, musiqa tinglash.ta'lim, tarbiya, ijro maxorati, ovoz tarbiyasi, musiqa darsi, ma'naviyat, milliy qadriyat, san'at, qo'shiq. kuylash texnikasi, musiqiy estetik tarbiya.

KIRISH

Musiqa inson hissiyotiga kuchli ta'sir kursatish imkoniyatiga ega bo'lib, o'quvchilarni nafosat olamiga olib kirish va goyaviy-axloqiy tarbiyalashning muhim vositasidir. Milliy madaniyatimiz bobokaloni Abu-Nosir al-Forobiy «Bu fan tanning sogligi uchun foydalidir», degan edi. Bobomiz Shayx Sa'diy aytgan edi: «Musiqa odam ruhining yo'ldoshidir». Musiqa insonga tez ta'sir etuvchi emotsional hissiyotni faol rivojlantiruvchi vositadir. Inson musiqa bilan ona allasi orqali tanishib, umrbod musiqadan zavq topadi va madad oladi. Musiqa inson ruhiyatining ajralmas qismi bo'lib hisoblanadi. Musiqadan turli ozuqa olish uchun inson yuksak madaniyatli, sof qalb egasi, go'zallikni his eta oladigan, o'z kasbiga, ona Vataniga mehr qo'ygan bo'lishi kerak. Shu bois o'quvchilarda inson ma'naviyatining tarkibiy qismi bo'lgan musiqa madaniyatini tarbiyalash, musiqa tarbiyasining bosh maqsadi bo'lib turadi. Ta'lim tizimining boshlang'ich bosqichi ekan, demak, ta'lim tizimini yanada rivojlantirishni aynan maktabgacha ta'limdan boshlash lozimligi ko'p bora uqtirilmogda. O'quvchilarning musiqiy didini shakllantirishda musiqani ongli ravishda idrok etish ko'zda tutiladi. Barcha musiqiy-tarbiyaviy ishlar bolalarda kichik yoshidan boshlab olijanob fazilatlam shakllantirishga qaratilgan. Musiqa mashg'ulotlari jarayonida kichkmtoylar hayotiy voqelikni musiqiy obrazlar orqali idrok etib boradilar. Ular yoshiga mos musiqiy asarlar tarbiyalanuvchilarda unutilmas taassurotlar qoldiradi, ma'naviy dunyosini boyitadi. Turli uslublardan foydalanib o'tkaziladigan har bir musiqiy mashg'ulot kichkintoylarda badiiy nafosat zavqini uyg'otadi, musiqaga qiziqishini o'stiradi. Musiqa mashg'ulotlarini ilmiv metodik jihatdan har tomonlama takomillashtirib, zamon talabiga mos ravishda olib borish bugungi kun bo'lajak musiqa o'qituvchilari oldida turgan dolzarb vazifalardan hisoblanadi. Oddiy musiqa asboblardan foydalanishni o'rgatish (masalan, doira, pianino, rubob, gitara). Oson kuylarni ijro etish orqali musiqa madaniyatini singdirish. Bolalar orkestri yoki ansamblarini shakllantirish. Musiqiy sahna chiqishlariga tayyorlash. Turli bayram va tadbirlarga musiqiy chiqishlarni tayyorlash. Sahna madaniyatini o'rgatish. Jamoa bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish. dan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Musiqaviy qabul qilish aqliy jarayon bilan boliq, ya'ni diqqatni, kuzatuvchanlikni anglashni talab qiladi. Bolalar musiqa asarining ijrosini eshitadilar, tovushlarning eshitalishi turlarini taqqoslaydilar, badiiy obrazlarning xarakterli jihatlarini, asarning tuzilishini aniqlaydilar. Musiqaviy asar ijro etilgandan so'ng, bolalar tarbiyachining savollariga javob beradilar, asarning umumiy xarakterini aniqlaydilar, ularning so'zlariga, mazmuniga e'tibor beradilar. Bolalar uchun musiqiy savodxonlikni shakllantirish – ularning estetik didini, eshitish qobiliyatini, ritmik sezgilarini, xotirasini va ijodiy fikrlashini rivojlantiruvchi muhim bosqichdir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu jarayonni samarali tashkil etishda musiqa rahbari yetakchi rol o'ynaydi.

1. **R.A. Raxmonov. “Musiqqa tarbiyasi asoslari”** kitobda maktabgacha yoshdagi bolalar bilan olib boriladigan musiqiy mashg'ulotlar turlari, ularni o'qitishda qo'llaniladigan metodikalar ko'rsatib o'tilgan. Muallif Musiqa o'qituvchisining o'rnini chuqur tahlil qiladi.

2. **P.Yo'ldoshevaning “Maktab repertuari”** ushbu uslubiy qo'llanma bolalarga nota o'qitish, musiqa tinglash madaniyati va cholg'u asboblari tanitish kabi savodiy yondashuvlarni ochib beradi.

3. **R.Odilovning “Hushnavo milli cholg'ularimiz”** ushbu uslubiy qo'llanmada musiqa orqali bolaning psixik rivoji, emotsional dunyosini kengaytirish, didini o'stirish bo'yicha muhim fikrlar bayon etilgan. Taxlillar quyidagicha o'tkaziladi;

1. **Nazariy tahlil:** Ilmiy-texnik va pedagogik adabiyotlarni o'rganish, ilg'or tajribalarni tahlil qilish.

2. **Kuzatish (observation):** Musiqa mashg'ulotlarida o'quvchilarning ishtiroki va musiqiy faoliyatini bevosita kuzatish.

3. **Eksperiment (tajriba):** Musiqa darslariga innovatsion yondashuvlar (interaktiv metodlar, didaktik o'yinlar)ni joriy etish va natijalarni solishtirish.

4. **Suhbat va so'rovnomalar:** Musiqa rahbarlari, tarbiyachilar va ota-onalar bilan suhbatlar o'tkazish orqali ularning fikrlarini o'rganish.

5. **Statistik tahlil:** Olingan natijalarni tizimli tarzda tahlil qilish va xulosalar chiqarish.

1. Didaktik o'yinlar orqali savod o'rgatish

uslub:

- “Nota kim bo'ldi?” – Har bir bola bir nota nomi bo'ladi, navbat bilan chaqiriladi.
- “Rangli nota” – Ranglar bilan kodlangan notalar orqali yodlash.
- “Keling, nota chalaylik” – oddiy metallofon yoki bolalar pianinolarida chalinadigan ohanglar.

natija: Bolalar o'yin davomida notani o'zlashtirib, eslab qoladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Musiqa o'qituvchisining faoliyati o'quvchilarning musiqiy savodini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Olib borilgan kuzatishlar, tajribaviy darslar va suhbatlar shuni ko'rsatadiki, Musiqa o'qituvchisining kasbiy salohiyati, pedagogik mahorati, metodik yondashuvlari musiqiy savodxonlik darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Muhokamalar shuni tasdiqladiki, Musiqa o'qituvchisining quyidagi jihatlari o'quvchilarning musiqiy rivojlanishida ijobiy natija beradi:

1. Musiqa asarlarining tanlanishi va ularni to'g'ri tushuntira olishi – bolalar notalarni eshitish va tanib olish, ohanglarni ajrata olishga o'rganadi.

2. Cholg‘u asboblardan foydalanish – an’anaviy va zamonaviy cholg‘ularni bolalarga tanishtirish orqali ularning musiqiy dunyoqarashi kengayadi.

3. Didaktik o‘yinlar va interaktiv metodlar qo‘llanilishi – bolalarda musiqaga qiziqish, eshitish, takrorlash va ritmni his qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

4. Tashkiliy pedagogik yondashuvlar – har bir bolaning individual imkoniyatlarini inobatga olgan holda yondashuvlar orqali musiqiy savod o‘zlashtiriladi.

Interaktiv darslar (masalan, nota o‘yinlari, ritmik harakatlar, musiqa orqali hikoya qilish) orqali musiqiy savodxonlik elementlari (nota eshitish, ritmni tushunish, ohangni ajrata olish)da sezilarli o‘shish kuzatildi. Sinfidagi bolalar nisbatan ko‘proq ijobiy natijalarga erishdi. Shuningdek, musiqa rahbari bolaning emotsional holatini musiqiy vositalar orqali ijobiy tomonga o‘zgartirishi, nutq, xotira va diqqatni rivojlantirishga xizmat qilishi aniqlanib, bu jarayonda o‘qituvchining psixologik yondashuvi ham muhim ekani ta’kidlandi. Nega aynan asosiy qismda musiqa savodi o‘tiladi?

- Bolalar bu vaqtda eng faol va e’tiborli bo‘ladi.
- O‘rgatilayotgan teoretik- nazariy tushunchalarni amaliy mashqlar bilan mustahkamlash imkoni bo‘ladi.
- O‘yin bilan uyg‘unlashtirib berilsa, musiqiy savod zo‘riqmasdan esda qoladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga musiqiy savodxonlikni o‘rgatish nafaqat musiqa darslarida, balki ularning umumiy rivojlanishida ham ijtimoiy, hissiy va intellektual jihatdan juda katta ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Musiqiy savod o‘rgatish — bu nafaqat nota yoki ritmni o‘rgatish, balki bolaning intellektual, hissiy, ijtimoiy va estetik qirralarini bir vaqtda rivojlantiruvchi vositadir.

XULOSA

Musiqa darslari orqali o‘quvchilarning musiqiy savodini shakllantirish – ularning shaxsiy, estetik, aqliy va hissiy rivojiga bevosita ta’sir etuvchi muhim pedagogik jarayon hisoblanadi. Tadqiqotlar va kuzatuvlar shuni ko‘rsatmoqdaki, bu jarayonda Musiqa o‘qituvchisining faoliyati markaziy o‘rinni egallaydi. Musiqa o‘qituvchisi – nafaqat bilim beruvchi, balki bolani musiqa olamiga yetaklovchi, eshitish madaniyatini shakllantiruvchi, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantiruvchi tarbiyachidir. U tomonidan puxta tashkil etilgan mashg‘ulotlar, to‘g‘ri tanlangan metodik yondashuvlar, didaktik o‘yinlar, vizual va audio vositalardan foydalanish orqali bolalarda nota, ritm, tempo, dinamikani anglash, musiqa belgilarini idrok qilish kabi savodiy ko‘nikmalar shakllanadi. Tahlillardan ma’lum bo‘ldiki, musiqiy savodxonlik bolalarda eshitish, diqqat, xotira, harakat muvofiqligi, ijodkorlik, nutq va emotsional barqarorlikni rivojlantirishda katta o‘rin tutadi. Ayniqsa, o‘yin orqali musiqiy tushunchalarni berish, harakatlar bilan birga nota va ritmni o‘rgatish, qo‘shiq va cholg‘u orqali ifodani kuchaytirish – maktabgacha yoshdagi bolalar uchun eng samarali usullardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Shuningdek, o‘quvchilarning musiqiy savodini o‘rgatishda ularning yoshiga mos yondashuvlar, individual qobiliyatlarni hisobga olish, har bir bola bilan alohida ishlash – pedagogik mahoratni talab qiladi. Musiqa o‘qituvchisining bu boradagi faoliyati faqat dars bilan cheklanmasdan, o‘quvchilarning ichki dunyosiga kirib borish, ularni rag‘batlantirish va musiqaga bo‘lgan muhabbatni uyg‘otish orqali samarali natijalarga olib keladi. Xulosa qilib aytganda, musiqiy savodxonlikni shakllantirish maktabgacha ta’limning ajralmas qismi bo‘lib, u bolaning shaxs sifatida har tomonlama barkamol rivojlanishiga xizmat qiladi. Bu jarayonning muvaffaqiyati esa to‘g‘ridan-to‘g‘ri Musiqa o‘qituvchisining bilimdonligi, didi, yondashuvi va

mehr bilan ishlay olish qobiliyatiga bog'liq. Shunday ekan, musiqiy savod o'rgatish jarayoni doimo yangilanib boruvchi, izchil va bolalar uchun qulay shakllarda tashkil etilishi zarur.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 13.05.2019 yildagi 391-son qarori,
2. Kobilova, Ezozkhon Bakirovna. "Classical music and youth education." Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities 12.9 (2022): 126-130.
3. Qobilova, E. "FORMING A SENSE OF INTERNATIONALITY IN STUDENTS THROUGH THE TRADITIONAL MUSIC OF AZERBAIJAN." International Bulletin of Applied Science and Technology 3.10 (2023): 127-132.
4. Azizkhonova, M., and E. Qobilova. "IMPORTANCE OF MUSIC EDUCATION IN FORMING YOUTH'S MUSICAL CULTURE AND SPIRITUALITY." Oriental Art and Culture 3.1 (2022): 51-57.
5. Kabilova, E. B. "FORMING A SENSE OF PATRIOTISM IN STUDENTS THROUGH THE LIFE AND WORK OF COMPOSER DONI ZAKIROV." INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: .429 10.10 (2023): 68-74.
6. Qobilova, E. "FORMING A SENSE OF INTERNATIONALITY IN STUDENTS THROUGH THE TRADITIONAL MUSIC OF AZERBAIJAN." International Bulletin of Applied Science and Technology 3.10 (2023): 127-132.
7. QOBILOVA, E'ZOZXON. "Forming A Sense Of Love For The Profession By Teaching Labor Songs To 4th Class Students In Music Culture Lessons." Journal of Positive School Psychology 7.2 (2023).
8. E.Qobilova Developing methodological competence in future music teachers. Qo'qon DPI. Scientific Reports 2024 Issue 3, page 722
9. E'zozxon Qobilova THE EDUCATIONAL SIGNIFICANCE OF COOPERATION BETWEEN SCHOOL AND FAMILY IN SHAPING MUSICAL CULTURE AMONG YOUTH. International Journal of Pedagogics.(ISSN – 2771-2281) VOLUME 04 ISSUE 10 PAGES: 162-166
10. Qobilova, E. (2024). THE IMPORTANCE OF MUSIC TEACHING IN EDUCATION. QO'QON UNIVERSITY NEWSLETTER, 12, 99–100. <https://doi.org/10.54613/ku.v12i.999>
11. E.Qobilova.Bo'lajak musiqa o'qituvchilarida metodik kompetentlikni rivojlantirish. Qo'qon DPI. Ilmiy xabarlar 2024 3-son 722-bet.SAN'ATSHUNOSLIK (MUSIQA, TASVIRIY SAN'AT)Orcid: 0009-0001-1275-3080
12. E.Qobilova .Yoshlarda musiqiy madaniyatni shakllantirishda maktab va oila hamkorligining tarbiyaviy ahamiyati. Qo'qon DPI. Ilmiy xabarlar 2024 4-son 383-bet SAN'ATSHUNOSLIK (MUSIQA, TASVIRIY SAN'AT